

ФІНАНСОВО-КРЕДИТНА СИСТЕМА

УДК 336.71

*Буряк А.В.,
канд. екон. наук, доц. кафедри фінансів,
банківської справи та страхування,
Вяхірева К.О.,
Сумський державний університет*

МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТРАНСПАРЕНТНОСТІ БАНКІВ В КОНТЕКСТІ ВІДНОВЛЕННЯ ДОВІРИ ДО ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ КРАЇНИ*

Постановка проблеми. Світова фінансова криза 2007-2008 рр. продемонструвала значимість та важливість транспарентності, оскільки була кризою довіри як до фінансової системи в цілому, так і її учасників. Аналіз світового рівня забезпечення транспарентності банків дозволив дійти висновку, що подання неякісної інформації щодо кредитної діяльності банків в умовах світової фінансової кризи призвело до нераціональних дій наглядових органів, банкрутства багатьох фінансових установ та негативного впливу на економіку країн [1]. В контексті українських реалій саме низький рівень транспарентності вітчизняних банківських установ щодо структури власності, необґрунтоване кредитування пов'язаних з інтересами акціонерів суб'єктів господарювання призвело до значного збільшення неякісних фінансових активів, подальшого банкрутства та ліквідації ряду банків, втрати довіри з боку учасників ринку, а також негативно вплинуло на розвиток соціально-економічної системи країни. Таким чином, підвищення рівня забезпечення банками транспарентності своєї діяльності є необхідною умовою не тільки для прийняття ефективних рішень суб'єктами банківського сектора, але й важливим напрямом відновлення суспільної довіри до фінансового сектору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, які стосуються забезпечення транспарентності діяльності банків досліджували такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як: О. О. Чуб, Я. С. Андреева, І. Б. Івасів, Т. Г. Савченко, А. О. Закутня, Д. Т. Левеллін, Н. П. Шульга, М. В. Семенова, С. Р. Моїсєєв, К. А. Бусько, Д. Тепскотт та ін.

Однак, на даний момент часу виникають нові невирішені проблеми транспарентності банків у зв'язку з ускладненням банківських продуктів та ціноутворення, що, в свою чергу, впливає на довіру споживачів до банківських установ. Таким чином, слід констатувати, що проблема забезпечення транспарентності банків є невирішеною та залишається актуальною для подальших удосконалень. На перший план виходить необхідність якісного розкриття публічної інформації з метою набуття позитивної репутації серед клієнтури банківської установи, а також зниження рівня асиметрії інформації на ринку.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження теоретичних та методичних положень забезпечення транспарентності банків в контексті необхідності відновлення суспільної довіри до фінансового сектору країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. В сучасному науковому середовищі на зараз не існує єдиного загальноприйнятого тлумачення поняття «транспарентність», що походить від англійської та латинської мов та означає прозорість, чіткість і зрозумілість [2].

Проаналізувавши існуючі підходи до трактування поняття «транспарентність», під даним поняттям будемо розуміти якісну характеристику інформації щодо діяльності банку, що досягається в процесі розкриття інформації всім зацікавленим особам та дотримується таких принципів, як доступність, точність, повнота інформації, актуальність та зрозумілість з метою забезпечення прийняття зацікавленими особами ефективних економічних рішень, створюючи при цьому середовище для підвищення довіри до банків, а також для стабільного розвитку банківської системи та економіки в цілому.

Важливість забезпечення транспарентності в банківській діяльності обумовлена роллю банків в інформаційному посередництві. Узагальнення теоретичних підходів зарубіжних та вітчизняних науковців дало змогу констатувати, що на сучасному фінансовому ринку посередництво банків

* Статтю підготовлено в рамках виконання науково-дослідної роботи молодих науковців на тему «Економіко-математичне моделювання механізму відновлення суспільної довіри до фінансового сектору: запорука економічної безпеки України» (номер держ. реєстрації 0117U003924)

трансформувалося від фінансового посередництва в інформаційно-фінансове, адже, крім руху фінансових потоків, здійснюється переміщення інформаційних потоків та накопичення ризиків. На даний момент роль банків, як інформаційного агента, визначається в зниженні інформаційної асиметрії, що досягається за допомогою виконання інформаційної функції та функції делегованого моніторингу [3]. На банки покладені такі повноваження, як збір і використання інформації, а також подання даної інформації регулятору для відображення ситуації, яка спостерігається на ринку. Саме на банки покладено дані повноваження, адже саме вони вирішують дані завдання більш ефективно, ніж інші фінансово-кредитні установи в країні, оскільки мають постійні зв'язки з учасниками ринку та обслуговують їх грошові потоки.

Розкриття інформації банком пов'язана прямо чи опосередковано зі стратегією діяльності банку, організаційною структурою, ризик-менеджментом, фінансовою діяльністю банку та її результатами (рис. 1). Виключенням є тільки конфіденційна інформація, що містить в собі комерційну та банківську таємницю. Розкриття інформації всіх складових транспарентності необхідне для забезпечення базового розуміння поточного стану та перспектив розвитку діяльності банку.

Рис. 1. Інформаційні складові транспарентності діяльності банку

Джерело: складено авторами на основі [4; 5; 6]

Перша складова (фінансові показники) містить інформацію про діяльність банку, зокрема про її прибутковість, втрати та їх складові, а також динаміку цих показників у часі. Дана інформація необхідна учасникам ринку для оцінки потенціалу зміни у фінансовому становищі, майбутньому потенціалі банку та ефективності використання ресурсів банку.

Інформація про фінансовий стан корисна для учасників ринку з приводу прогнозування здатності банківської установи виконувати свої зобов'язання, а також визначення рівня надійності банку. Розкриття такої інформації спонукає керівництво банківської установи раціонально управляти своїми ресурсами, не приховуючи наявні проблеми в банку.

Наступна складова (стратегія розвитку та управління ризиками) розкриває інформацію про загальну філософію банку щодо управління ризиками, загальну політику та методологію управління ризиками, а саме порядок ідентифікації ризиків, їх оцінку, інструменти регулювання та контроль за даними ризиками, а також інформацію стосовно похідних інструментів, а саме яким чином вони використовуються для управління ризиками. Також важливою інформацією виступають результати стрес-тестів, що допомагає зрозуміти користувачам здатність банку встояти в кризових ситуаціях.

Така складова, як основна інформація про бізнес, управління та корпоративне управління допомагає учасникам ринку зрозуміти загальну стратегію банківської установи, фундаментальну

інформацію про бізнес (основні види діяльності та її здатність реагувати на зміни на ринку). Також важливо розкривати інформацію про таку складову корпоративного управління, як компенсаційна політика, яка орієнтована на розкриття системи винагород персоналу банків. Дана інформація допомагає оцінити стимули управління і роботи вищого керівництва банку та співробітників, які приймають на себе суттєві ризики [7].

Наступна складова (інформація про ризики банку) характеризується розкриттям якісної та кількісної інформації про профільні ризики банку, тобто ризики, притаманні йому у певний момент часу, його толерантність до ризику та чутливість його доходів до змін у ринкових умовах. Крім того, розуміння природи і ступеня впливу ризиків на установу допомагає оцінити, чи доходи банку є доречними за рівнем ризику, який він припустив. Враховуючи динамічні фінансові ринки, на яких діють банки, і вплив посилення глобальної конкуренції та технологічних інновацій, профільні ризики банку можуть змінюватися дуже швидко, тому користувачам фінансової інформації потрібні актуальні дані задля приймання ефективних економічних рішень.

Виокремлення такої складової як інформація про банківські продукти є досить новим напрямком, зокрема, це пов'язано з появою такої проблеми як відсутність розуміння споживачами природи та умов банківських продуктів у зв'язку з ускладненням банківських продуктів. Відсутність якісної поінформованості споживача про такі проблеми, як придатність продукту, його характеристику, ризики та ціну даного продукту, умови повернення та власні потреби споживача може призвести до втрати довіри до банку, а також налагодження довгострокових відносин. Простежується явна втрата добробуту, якщо споживачі купують невідповідні банківські продукти, тому що інформація про продукт навмисно неправдива або споживач не розуміє природу продукту.

Банківські установи, які надають повну, точну, актуальну та зрозумілу інформацію про свою діяльність мають бути більш корисними, ефективними та добре керованими, ніж аналогічні установи, які нехтують забезпеченням транспарентності своєї діяльності.

Слід зазначити, що механізм забезпечення транспарентності банків здійснюється у двох напрямках: саморегулювання та державне регулювання. Саморегулювання забезпечення транспарентності банку здійснюється шляхом впровадження транспарентності в стратегію банку та добровільному розкритті інформації для побудови довгострокових відносин з учасниками ринку, зокрема, при впровадженні нових і модифікації існуючих вимог до розкриття інформації підвищується ефективність ринкової дисципліни [8]. Тим самим, учасники ринку приймають рішення на основі фактичних даних, а не формують свої очікування на основі непідтвердженої інформації. Це забезпечує зменшення ймовірності масової паніки клієнтів, заснованої на зовнішній по відношенню до банків інформації, а також загальних негативних настроїв на ринках.

Підвищення ефективності ринкової дисципліни за допомогою забезпечення високого рівня транспарентності банками допомагає запобігти виникненню проблем у банках, а також підвищення рівня ризикованості банківських операцій, тим самим посилюючи стимули для банків вести себе обережно та ефективно. Таким чином, ринкова дисципліна, яка ґрунтується на транспарентності банків, може бути ефективним доповненням заохочення банків до впровадження транспарентності в стратегію банку та добровільно розкривати інформацію учасникам ринку.

Механізм забезпечення транспарентності банків в напрямку державного регулювання здійснюється шляхом розробки регулятором нормативних документів щодо вимог і порядку розкриття необхідної інформації на основі власних досліджень, а також міжнародних стандартів, рекомендацій та практик. Забезпечення транспарентності банків за допомогою регулятора, що проводить політику розкриття інформації на основі порівнянності, актуальності, надійності та своєчасності, покращує здатність учасників ринку відрізнити банки з високим рівнем ризику від тих, які є принципово безпечними та надійними, а також підвищує ефективність ринкової дисципліни.

Позитивний ефект державного регулювання механізму забезпечення транспарентності банків виражається у впровадженні обов'язкових вимог, стандартів та інструкцій, що, в свою чергу, дає змогу підвищити якість розкриття інформації, адже при відсутності інформаційних стандартів транспарентність може надавати подвійний вплив. Підвищення рівня транспарентності банків призводить до зниження ризику банків, які вже характеризуються низьким рівнем фінансових ризиків, в той час, для тих банків, які ведуть найбільш ризиковану політику, такий захід може стати фатальним. В результаті, при відсутності рівних вимог до розкриття інформації, банки, які характеризуються високими ризиками, зацікавлені бути менш прозорими [9].

Вагомий внесок щодо підвищення ролі транспарентності в банківській діяльності здійснив Базельський комітет з питань банківського нагляду за допомогою нормативних документів «Базель II» та «Базель III». Головною метою даних документів виступає збільшення стабільності, прозорості та надійності міжнародної банківської системи шляхом застосування передового досвіду стосовно управління ризиками [10]. Реалізація даних цілей передбачається на основі дотримання банками трьох головних опор даних нормативних документів, а саме: розрахунок капіталу, контроль з боку нагляду та ринкова дисципліна. Також слід зазначити такий важливий нормативний документ, як «Закон Додда-Франка», який був прийнятий в США після світової фінансової кризи. Метою закону є сприяння фінансовій стабільності США шляхом збільшення прозорості фінансової системи, захисту

учасників ринку від недобросовісних діянь фінансових компаній та їх банкрутств за допомогою регулювання ринку кредитних дефолтних свопів, а також кредитних деривативів [11].

Підводячи підсумки аналізу двох напрямів механізму забезпечення прозорості банків, можна зробити висновок про необхідність впровадження саморегулювання забезпечення прозорості банку в комплексі з державним регулюванням, що є обов'язковим для всіх банківських установ. Тим самим, впроваджуючи два напрямки в комплексі, банки будуть характеризуватися високоякісним розкриттям інформації, що, в свою чергу, призведе до підвищення довіри учасників ринку до банків та встановлення довгострокових відносин банку з клієнтами, а також підвищуватиме загальну ефективність діяльності банків.

Висновки з проведеного дослідження. Теоретичні зарубіжні та вітчизняні дослідження свідчать про те, що прозорість банківських установ забезпечує ефективний розподіл ресурсів на фінансовому ринку за допомогою усунення інформаційної асиметрії, а також підтримку високого рівня ринкової дисципліни та корпоративної культури банківської установи. Таким чином, можемо зробити висновок про важливість формування прозорого середовища банківської установи для підвищення довіри клієнтури, кредиторів та інвесторів банку, а також формування корпоративної культури банку за допомогою впровадження саморегулювання забезпечення прозорості банку в комплексі з державним регулюванням, що є обов'язковим для всіх банківських установ.

Бібліографічний список

1. Діяльність банків на кредитному ринку в умовах асиметрії інформації : [монографія] / Кузнецова Л.В., Андреева Я.С., Жердецька Л.В. та ін.; за ред. д-ра екон. наук, проф. Л.В. Кузнецової. – Одеса : ONEU, 2015. – 290 с.

2. Чуб О.О. Підвищення прозорості українських банків в умовах глобалізації / О.О. Чуб // Фінанси, облік і аудит : [зб. наук. пр.] / Державний вищий навчальний заклад «Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана». – К., 2008. – Вип. 12. – С. 166-174.

3. Андреева Я.С. Роль банків на кредитному ринку в умовах асиметрії інформації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.08 / Я.С. Андреева ; Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2014. – 20 с.

4. Савченко Т.Г. Значення фінансової звітності в забезпеченні прозорості банківської діяльності / Т.Г. Савченко, А.О. Закутня // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – Київ, 2014. – № 1(19). – С. 222-227.

5. Enhancing Bank Transparency. Basle Committee on Banking Supervision [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bis.org/publ/bcbs41.pdf>.

6. David T. Llewellyn Reforming the Culture of Banking: Restoring Trust and Confidence in Banking / David T. Llewellyn // Journal of Financial Management, Markets and Institutions. – 2014. – Fascicolo 2. – P. 221-235 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.rivisteweb.it/download/article/10.12831/78760>.

7. Шульга Н.П. Підвищення прозорості та достовірності інформації банків як чинник відновлення до них довіри / Н.П. Шульга [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.knteu.kiev.ua/file/MTc=/3dab75882f4b1a2e8672b00fe12b645a.pdf>.

8. Семенова М.В. Прозрачность банковской системы и рыночная дисциплина: поиск зависимости / М.В. Семенова // Деньги и кредит. – 2010. – № 10. – С. 69-74

9. Моисеев С.Р. Прозрачность банком и рыночная дисциплина: поиск эффективных решений / С.Р. Моисеев // Банковское дело. – 2011. – № 1. – С. 30-36

10. Буряк А.В. Теоретичні аспекти прозорості банків України / А.В. Буряк, А.О. Цявук, К.Ю. Ємцева // Вісник Одеського національного університету. Економіка. – 2017. – Том 22. – Випуск 4(57). – С. 97-101.

11. Дюрягин А.В. Значение закона Додда – Франка для повышения прозрачности финансовой системы / А.В. Дюрягин // Российский внешнеэкономический вестник. – 2012. – № 12. – С. 102-108.

References

1. Kuznietsova, L.V., Andreieva, Ya.S., Zherdetska, L.V. et al. (2015), *Diialnist bankiv na kredytnomu rynku v umovakh asymetrii informatsii* [The activity of banks in the lending market in the conditions of asymmetry of information], ONEU, Odessa, Ukraine, 290 p.

2. Chub, O.O. (2008), "Increasing the transparency of Ukrainian banks in the conditions of globalization", *Finansy, oblik i audyt : [zb. nauk. prats]*, Kyiv, Ukraine, Iss. 12, pp. 166-174.

3. Andrieieva, Ya.S. (2014), "The role of banks in the credit market in the conditions of asymmetry of information", Diss. of Cand. Sc. (Econ.), 08.00.08, Odessa National University of Economics, Odessa, Ukraine, 20 p.

4. Savchenko, T.H. and Zakutniaia, A.O. (2014), "The value of financial reporting in transparency of banking activities", *Visnyk Universytetu bankivskoi spravy Natsionalnoho banku Ukrainy*, Kyiv, Ukraine, no. 1 (19), pp. 222-227.

5. Enhancing Bank Transparency. Basle Committee on Banking Supervision, available at: <https://www.bis.org/publ/bcbs41.pdf> (access date October 25, 2017).

6. Llewellyn, T. David (2014), "Reforming the Culture of Banking: Restoring Trust and Confidence in Banking", *Journal of Financial Management, Markets and Institutions*, Fascicolo 2, pp. 221-235, available at: <https://www.rivisteweb.it/download/article/10.12831/78760> (access date October 25, 2017).

7. Shulha, N.P. "Increasing the transparency and reliability of bank information as a factor in the restoration of confidence in them", available at: <https://www.knteu.kiev.ua/file/MTc=/3dab75882f4b1a2e8672b00fe12b645a.pdf> (access date October 27, 2017).

8. Semienova, M.V. (2010), "Transparency of the banking system and market discipline: the search for dependence", *Dengi i kredit*, no. 10, pp. 69-74.

9. Moiseev, S.R. (2011), "Transparency by the Bank and Market Discipline: Finding Effective Solutions", *Bankovskoe delo*, no. 1, pp. 30-36.

10. Buriak, A.V., Tsiavuk, A.O. and Yemtseva, K.Yu. (2017), "Theoretical Aspects of Transparency of Ukrainian Banks", *Visnyk Odeskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomika*, Vol. 22, Issue 4 (57), pp. 97-101.

11. Diuriagin, A.V. (2012), "The meaning of the Dodd-Frank law for increasing the transparency of the financial system", *Rossiyskiy vneshneekonomicheskii vestnik*, no. 12, pp. 102-108.

Буряк А.В., Вяхірєва К.О. МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТРАНСПАРЕНТНОСТІ БАНКІВ В КОНТЕКСТІ ВІДНОВЛЕННЯ ДОВІРИ ДО ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ КРАЇНИ

Мета. Дослідження теоретичних та методичних положень забезпечення транспарентності банків в контексті необхідності відновлення суспільної довіри до фінансового сектору країни.

Методика дослідження. В основу дослідження покладені фундаментальні положення економічної теорії, фінансового посередництва та державного регулювання. Використані такі методи пізнання, зокрема: методи аналізу і синтезу – в процесі дослідження тлумачення поняття «транспарентність», метод узагальнення, системного підходу та графічний метод – при формуванні авторського визначення транспарентності банку, структурний підхід – для виявлення основних складових транспарентності діяльності банку.

Результати. Систематизовано основні підходи до трактування поняття «транспарентність», обґрунтовано авторське розуміння тлумачення даного поняття в дослідженні. Визначено основні структурні елементи, що формують транспарентність банківських установ. Розкрито механізм забезпечення транспарентності банків шляхом виокремлення двох напрямків: саморегулювання та державне регулювання. Доведено важливість формування транспарентного середовища банківської установи для підвищення довіри клієнтури, кредиторів та інвесторів банку, а також формування корпоративної культури банку за допомогою впровадження саморегулювання забезпечення транспарентності банку в комплексі з державним регулюванням, що є обов'язковим для всіх банківських установ.

Наукова новизна. Обґрунтовано забезпечення транспарентності банків як один із напрямків підвищення довіри до фінансового сектору країни, удосконалено основні складові, що формують транспарентність банків на сучасному етапі та визначено механізм її забезпечення.

Практична значущість. Результати дослідження можуть бути запропоновані для ефективного розвитку фінансового сектору країни з подальшим відновленням довіри.

Ключові слова: банк, фінансовий сектор, транспарентність, механізм забезпечення транспарентності, довіра.

Buriak A.V., Viakhirjeva K.O. THE MECHANISM OF PROVIDING BANKS TRANSPARENCY IN THE CONTEXT OF RESTORATION TRUST IN FINANCIAL SECTOR OF THE COUNTRY

Purpose. Investigation of theoretical and methodological provisions on ensuring transparency of banks in the context of the need to restore public confidence in the financial sector of the country.

Methodology of research. The foundation of the research is based on the fundamental provisions of economic theory, financial intermediation and state regulation. The following methods of cognition have been used, in particular: the methods of analysis and synthesis – in the study of the interpretation of the concept of «transparency», the method of generalization, the system approach and the graphic method – in the formation of the author's definition of transparency of the bank, the structural approach – to identify the main components of the transparency of the bank.

Findings. The main approaches to the interpretation of the concept of «transparency» were systematized, authors understanding of the interpretation of this concept in the research is substantiated. The basic structural elements forming the transparency of banking institutions are determined. The mechanism of ensuring transparency of banks by means of separation of two areas: self-regulation and state regulation are revealed. The importance of forming a transparent banking environment for increasing the confidence of clients, lenders and investors of the bank, as well as formation of the corporate culture of the bank through introduction of self-regulation of ensuring transparency of the bank in a complex with state regulation, which is mandatory for all banking institutions, is proved.

Originality. It was substantiated that ensuring banks transparency as one of the areas of increasing confidence in the financial sector of the country, improved the main components that form the banks' transparency at the present stage and defined the mechanism of its provision.

Practical value. The results of the study may be proposed for the effective development of the financial sector of the country with the further restoration of trust.

Key words: bank, financial sector, transparency, transparency mechanism, trust.

Буряк А.В., Вяхирева Е.О. МЕХАНИЗМ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ТРАНСПАРЕНТНОСТИ БАНКОВ В КОНТЕКСТЕ ВОССТАНОВЛЕНИЯ ДОВЕРИЯ К ФИНАНСОВОМУ СЕКТОРУ СТРАНЫ

Цель. Исследование теоретических и методических положений обеспечения прозрачности банков в контексте необходимости восстановления общественного доверия к финансовому сектору страны.

Методика исследования. В основу исследования положены фундаментальные положения экономической теории, финансов и государственного регулирования. Используются такие методы познания, в частности: методы анализа и синтеза – в процессе исследования толкования понятия «прозрачность», метод обобщения, системного подхода и графический метод – при формировании авторского определения прозрачности банка, структурный подход – для выявления основных составляющих прозрачности деятельности банка.

Результаты. Систематизированы основные подходы к трактовке понятия «прозрачность», обосновано авторское понимание толкования данного понятия в исследовании. Определены основные структурные элементы, формирующие прозрачность банковских учреждений. Раскрыт механизм обеспечения прозрачности банков путем выделения двух направлений: саморегулирования и государственного регулирования. Доказана важность формирования прозрачной среды банковского учреждения для повышения доверия клиентуры, кредиторов и инвесторов банка, а также формирования корпоративной культуры банка посредством внедрения саморегулирования обеспечения прозрачности банка в комплексе с государственным регулированием, что является обязательным для всех банковских учреждений.

Научная новизна. Обоснованно обеспечение прозрачности банков как одно из направлений повышения доверия к финансовому сектору страны, усовершенствованы основные составляющие, которые формируют прозрачность банков на современном этапе и определен механизм ее обеспечения.

Практическая значимость. Результаты исследования могут быть предложены для эффективного развития финансового сектора страны с последующим восстановлением доверия.

Ключевые слова: банк, финансовый сектор, прозрачность, механизм обеспечения прозрачности, доверие.